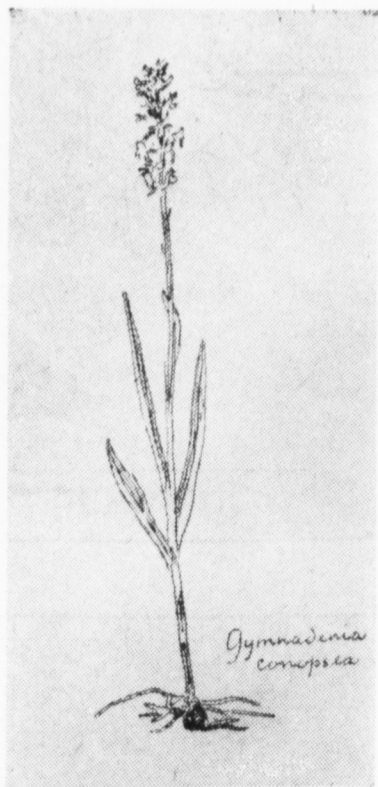
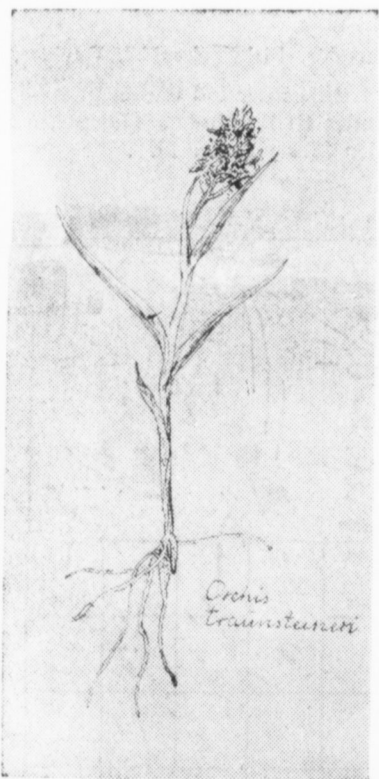
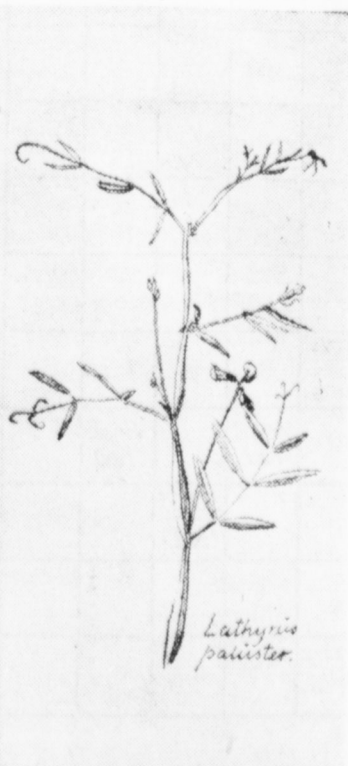

Gymnadenia conopsea er en trædspore-orkidé.

Orchis traunsteineri er en speciel gøgeurt fra Vallensgård og få andre lokaliteter.

Lathyrus paluster er en sjælden kær-fladbælg.

Lad tingene være, som de er!

I denne tid er der ikke meget vand i Læsøen. Det er en af de bornholmske vandløbs fejl, at vandmængden er meget ukonstant, fordi vi ikke har vandreservoirer, som så mange andre å-landsdele har.

Hvad er det, der gør, at naturvidenskaben er stærkt interesseret i at bevare Læsøen og dens omgivelser så nogenlunde uberørte? Man kan forstå lodsejernes interesser i at gøre jorden bedre rent landbrugsmæssigt. Det er straks sværere at forstå naturvidenskabens interesser, og det er karakteristisk for optakten til den sag, der nu verserer for Bornholms Naturfredningsnævn, at man blot har talt om betydelige undervisningsmæssige og naturvidenskabelige interesser, men ikke er kommet ind på, hvad disse i grunden består i.

Forsvinder violen?

Til støtte for myndighedernes behandling af sagen har Danmarks Naturfredningsforening ladet dens akter ledsage af en række erklæringer med konkrete eksempler på, hvad det er, man frygter vil blive nedbrudt, hvis afvanding gennemføres. Der foreligger bl.a. en erklæring fra professor, dr. phil. Thorvald Sørensen, Københavns Universitet, Institut for systematisk Botanik. Man finder, »at den planlagte afvanding af Vallensgård Mose vil betyde et endog meget smerteligt tab for dansk botanik, både undervisningsmæssigt og videnskabeligt. Denne mose er det eneste sted i Danmark, hvor sumpviolen (Viola uliginosa) forekommer. Denne store og smukke viol, der optræder i store mængder i moser, er en østlig art, med hovedudbredelse i mere kontinentale egne, i SSSR, Baltikum, Polen, Østtyskland og Ungarn».

Man lader udtalelsen ledsage af et kort visende plantens udbredelse omkring Østersøen. Kortet viser, at arten forekommer også i Sverige, men der er den sjælden. Det nævnes videre, at på flere af de på kortet anførte lokaliteter er planten forlængst forsvundet som følge af afvanding og opdyrkning. »Vallensgård Mose er således en af artens vestligste forposter, og den er her stærkt isoleret fra sit hovedudbredelsesområde. Sådanne isolerede forekomster og yderposter har ganske særlig videnskabelig interesse. Man finder, at en eventuel ødelæggelse af lokaliteten i Vallensgård Mose vil medføre, at ikke alene mister den danske flora en af dens få arter af violer, men tillige mister den europæiske videnskab en isoleret station for denne art — en tillige fundet hybrider-bastarder — mellem alle disse fire arter og sumpviolen.

Professoren skriver videre, at i Vallensgård Mose forekommer sumpviolen sammen med fire andre violer: Eng-viol, skov-viol, hunde-viol og rank viol. Der er tillige fundet hybrider-bastarder — mellem alle disse fire arter og sumpviolen.

★

Der findes også i moser en gøgeurt, Orchis traunsteineri, der her i landet ellers kun kendes fra

Vallensgårdmosens største botaniske sjældenhed er sumpviolen — og herhjemme forekommer den i øvrigt kun der. — Den har sin hovedudbredelse i østlandene. (Fot. Frede Kjeller.)

Ølene og fra Læsø. Der er også orkideen Gymnadenia conopsea, og man nævner tillige kær-fladbælg, Lathyrus palustris.

Derefter hedder det:

»Da såvel disse arter som sumpviolen er knyttet til fugtig bund i moser eller kær, er der næppe nogen tvivl om, at den påtænkte afvanding ville medføre en udryddelse af disse planter.

Afvanding og opdyrkning i meget betydeligt omfang af moser og kær rundt om i landet har i de senere år medført en voldsom forarmelse af den danske flora. Det må derfor betragtes som en yderst vigtig og påtrængt opgave at få sikret bevarelsen af de særligt værdifulde moser, der endnu er tilbage, ved fredning.

Vallensgård Mose er således en mose, der ud fra et botanisk synspunkt absolut bør bevares.

Som hidtil

Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskoles afdeling for systematisk botanik kommer også ind i billedet. Professorerne Johan Lange, Vald, M. Mikkelsen og H. Vedel, finder, at man både af forskningsmæssige og undervisningsmæssige grunde stærkt må ønske en sikring af moser med tilhørende vandsystemer gennem fredning. Det nævnes, at mosens forskningsmæssige værdi særlig ligger i dens mulighed som objekt for vegetationens historiske undersøgelser, »men også for økologiske og plantegeografiske studiers skyld bør moser henlægges som hidtil.

Man nævner de allerede nævnte plantearter og føjer en lang række til — mere almindelige planter, men planter »hvis fodfæste på en vil blive betydeligt svagere, så-

fremt vandstanden i moser sænkes.

Til slut nævnes, at »Læsødalens værdi i botanisk henseende ikke alene ligger i, at den rummer en lang række sjældenheder, men tillige i en stor rigdom af mere almindelige arter, som i virkeligheden er i stærk tilbagegang over hele landet som følge af mosernes kultivering».

Forslag til speciel plante-fredning

Professor, dr. phil. Tyge W. Böcker, der er formand for Botanisk Forening og tilknyttet Institut for Planteanatomi og Cytologi, skriver bl.a.:

»Foreningen ser med den største bekymring på, hvorledes enge og moser med artsrig flora på forskellige måder forringes eller forsvinder på grund af kulturindgreb. Bornholm hører til foreningens vigtigste ekskursionsområde og på Bornholm er de ved den foreliggende sag berørte områder nogle af de bedste.

Foreningen ser med dyb alvor på, hvis vor flora skulle miste en af sine blomsterplantearter (Viola uliginosa). Denne art gror kun i Vallensgård Mose. Foreningen kunne i den anledning tænke sig at bede Naturfredningsrådet foreslå denne planteart fredet iflg. naturfredningslovens paragraf 28.»

Ekskursionsobjekt i 150 år

Så er der de geologiske discipliner. Professor, dr. phil. Alfred Rosenkrantz, Universitetets mine-

Videnskaben
ønsker naturfred
i Læsøen-områderne
og finder, at for
meget vil blive ødelagt,
hvis afvanding
gennemføres —
og hvad det er,
kan man læse om her

ralogisk-geologiske Institut, skriver, at det af den frembragte snit gennem de ældre geologiske formationer er helt enestående inden for det egentlige Danmark og har gennem de sidste århundreder været genstand for videnskabelige undersøgelser dækkende en lang række af de geologiske fagområder, hvortil kommer undersøgelser af mere teknisk-økonomisk art, som dog ikke har ført til vedvarende teknisk udnyttelse.

Det nævnes, at Læsøen har været anvendt som ekskursionsobjekt i cirka 150 år for mangfoldige læreanstalter fra de højere til de lavere.

Lederen af Danmarks geologiske Undersøgelser moselaboratorium, statsgeolog, dr. phil. Johs. Iversen, skriver bl.a., at der flere gange er udført borer og vegetationshistoriske undersøgelser i Vallensgård Mose.

»Sidst har jeg i 1951 udarbejdet et meget detaljeret pollen-diagram over mosens senglaciale og tidlig postglaciale aflejringer, der i usædvanlig grad egner sig til studiet af vegetationshistorien. Derved påvises bl.a. ejendommelige steppeelementer i den senglaciale flora. Det er en vigtig fremtidsopgave at udføre en grundig undersøgelse af mikrofossilerne i moser. På grund af dennes placering nedenfor den stejle, syd-eksponerede granitkrant, vil mulighederne for at finde frugter, blade m.m., af den omtalte interessante senglaciale steppeflora, der hidtil næsten kun er kendt gennem pollenfund, formentlig være gunstigere end i no-

gen dansk mose. Jeg kan derfor på det varmeste anbefale, at moser ved fredning sikres mod afvanding idet en sådan vil forringe dens mosegeologiske værdi.

Fiskene

Endelig findes der erklæringer fra konsulenterne ved Direktoratet for Folkeskolen og Seminarerne og Direktoratet for Gymnasieskolerne, hvis erklæring følges af en udtalelse fra naturfaglærerne ved Ronne Statsskole, og der findes også en erklæring fra Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser, hvor fiskeribiolog Ole Christensen slår fast, at trods ikke særlig gunstige livsbetingelser for fisk, rummer Læsø både ål, ørred, aborre, gedde, rimte, skrubbe og hundestjelle. Ikke mindst har den betydning for den bornholmske havforurensning. Han nævner også et kuriosum: Læsøen som det eneste vandløb på Bornholm, hvor det er konstateret, at rimten vandrer op for at gyde.

»Og han slutter med at slå fast, at en regulering af Vallensgård og Kjærgård moser uvægerligt vil medføre, at mosernes betydning som vandreservoirer mindskes med det resultat, at Læsøen i tørre perioder undrages vand i endnu længere tidsrum end hidtil.

★

Det er, hvad der siges fra naturfagfolkene side. Landmændene — lodsejerne — ser lige så alvorligt på deres ønsker om at dyrke jorden bedst muligt.

B-4.